

היום נלמד בעזרת ה':

חולין דף קטז

(בעמוד הקודם)

הברייתא למדה קל וחומר מערלה שאסורה בהנאה, לבשר בחלב שיהיה אסור בהנאה. הברייתא הקשתה על הקל וחומר מערלה, שלערלה לא היתה שעת הכושר כי תמיד היתה אסורה. ותירצה חמץ בפסח יוכיח שהיתה לו שעת הכושר ואסור בהנאה. הברייתא חזרה והקשתה שפסח חמור כי הוא ענוש כרת, ותירצה כלאי הכרם יוכיחו שאין בהם כרת ואסורים בהנאה.

הגמרא הקשתה, מדוע הברייתא הוצרכה ללמוד מכלאי הכרם, ולא אמרה שערלה תוכיח שאין בה כרת ואסורה בהנאה, ואז 'חזר הדין' כי יש כאן שני דברים (ערלה וחמץ בפסח) שלכל אחד יש חומרא אחרת (לערלה לא היתה שעת הכושר, וחמץ בפסח ענוש כרת), ומשניהם נלמד בצד השווה שבהן שאסורים בהנאה, לבשר בחלב שגם אסור בהנאה. רב אשי תירץ, יש פירכא ל'צד השווה' - נבלה תוכיח, שהיא אסורה באכילה ובכל אופן מותרת בהנאה! ולכן אנו לומדים מכלאי הכרם.

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: אי אפשר לומר שנבלה תוכיח. כי אנו אומרים בשם ריש לקיש, כל לימוד של 'במה הצד' ניתן לפרוך עליו רק 'מגופו' = כלומר מה להצד השווה שבהן שכן יש בהם דבר מסוים, שאין בדבר שרוצה ללמוד מהם. אבל לא ניתן לפרוך אותו 'מעלמא' = מדבר אחר שיוכיח אחרת. ולכן אי אפשר לפרוך מנבלה את 'הצד השווה!' קושיא: **אי הכי תיתי במה הצד:** אם כן חוזרת הקושיא, מדוע הברייתא לא למדה איסור הנאה בבשר בחלב מהצד השווה שבערלה וחמץ?

תירוץ: משום דאיכא למיפרך מה להצד השווה שבהן שכן גדולי קרקע: מה שאין כן בשר בחלב. ולכן אנו צריכים ללמוד את איסור הנאה מכלאי הכרם. קושיא: אי הכי השתא נמי איכא למיפרך, מה לכלאי הכרם שכן גדולי קרקע!

תירוץ: אמר ליה רב מרדכי לרב אשי - הכי אמרינן משמיה דר"ל: כל 'מה הצד' פרכינן כל דהו, 'לא אם אמרת' (חדא מחדא) קל וחומר קולא וחומרא פרכינן, כל

זהו לא פרכינין: כך אנו אומרים בשם ריש לקיש, כל לימוד של 'במה הצד' ניתן לפרוך אותו אפילו בפירכה כלשהי, כלומר אפילו אם לא מצאנו דבר קל או חמור שיש במלמד ואין בלומד. ולכן ניתן לפרוך שהצד השווה בערלה וחמץ הוא גידולי קרקע. אבל כשאנו לומדים מכלאיים ואתה רוצה לפרוך 'לא אם אמרת' בכלאיים שהם גדולי קרקע, אי אפשר לפרוך כך, אלא רק אם יש קולא או חומרא במלמד (כגון שחמץ ענוש כרת) אתה יכול לפרוך.

קושיא: וליפרוך לכולהו, מה לכולהו שכן גדולי קרקע: והרי למדנו את איסור הנאה משלושה דברים ביחד, ערלה חמץ וכלאיים. ואם כן זה כמו 'במה הצד', וניתן לפרוך מדבר 'כל דהו' כגון שהם גידולי קרקע.

אלא אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמרינן משמיה דר"ל: יש שלושה אופנים. **א. חדא מחדא.** אם לומדים מדבר אחד (כגון בשר בחלב מערלה), ניתן לפרוך רק אם יש קולא או חומרא בדבר המלמד שאינו נמצא בדבר הלמד (כגון שערלה חמורה כי לא היתה לה שעת הכושר). אבל לא ניתן לפרוך כלדהו (כגון שערלה היא גידולי קרקע). **ב. חדא מתרתי.** אם לומדים משני דברים (כגון מערלה וחמץ בפסח), ניתן לפרוך אפילו כל דהו (שהם גידולי קרקע). **ג. חדא מתלת.** אם לומדים משלושה דברים (מערלה חמץ וכלאיים), תלוי. אם חזר הדין ואנו לומדים מבמה הצד, ניתן לפרוך מכל דהו. אבל אם לא, ניתן לפרוך רק מקולא או חומרא. ולכן מכיון שכאשר אנו לומדים מכלאיים אנו לא לא אומרים חזר הדין וכו', אי אפשר לפרוך מכל דהו (שערלה חמץ וכלאיים הם גידולי קרקע).

קושיא: ולפרוך מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להן שעת הכושר: כי הזרע לא נאסר, אלא רק מה שצמח ככלאיים. ומה שצמח ככלאיים לא היה לו מעולם שעת היתר, אלא מיד כשנוצר הוא כבר היה אסור. ואם כן זו חומרא שיש בהם ואין בבשר בחלב! **תירוץ: אמר רב אדא בר אהבה:** מכאן לומדים שבשעת ההשרשה של הזרע, לא רק מה שצמח ככלאיים נאסר, אלא גם הזרע עצמו נאסר. והרי לזרע עצמו היתה שעת הכושר קודם להשרשה, עד ההשרשה.

קושיא: מתיב רב שמעיה בר זעירא: המעביר עציץ נקוב בכרם, העציץ יונק מהכרם דרך הנקב. ולכן אם הוסיף העציץ אחד חלקי מאתים בזמן ששהה באויר הכרם,

העציץ אסור משום שההוספה שצמחה היא כלאיים, וכלאיים אינם בטלים ברוב אלא במאתיים, ובעציץ אין מאתיים כנגד הכלאיים.

ומשמע שאם העציץ לא הוסיף אחד ממאתיים הוא מותר. והרי כל הנידון כאן הוא רק על התוספת אם יש בה אחד ממאתיים, אבל לא מתייחסים כלל לכל מה שגדל קודם לכן לאסור גם אותו בכלאיים. מוכח שהזרע עצמו (וכל מה שגדל בתחילה לפני ההשרשה של הכלאיים) לא נאסר!

תירוץ: אמר אביי: נאמר "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע". יש שני משפטים בפסוק הסותרים זה את זה. מצד אחד כתוב "פן תקדש המלאה" דהיינו שרק התוספת נאסרה, ואילו מצד שני כתוב "הזרע" דהיינו שהזרע עצמו נאסר. הא כיצד? והתשובה - זריעה של זרע מהתחלה ככלאיים, דהיינו הלוקח זרע וזורע אותו בכלאיים, בשעת ההשרשה נאסר גם הזרע עצמו. אבל הלוקח צמח שכבר נזרע וצמח, כגון המעביר עציץ נקוב בכרם, רק מה שהוסיף נאסר בכלאיים (כשיש בו את השיעור המתאים כנ"ל), ולא מה שכבר צמח קודם לכן.

*

מתניתין דלא כי האי תנא: משנתנו האומרת שבשר בחלב אסור בהנאה, אינה סוברת כתנא רבי שמעון בן יהודה.

"ואנשי קדש תהיון לי": פסוק זה נאמר באיסור אכילת טריפה. ולומדים משם שכמו בטריפה רק האכילה אסורה ולא ההנאה (כנאמר "לכלב תשליכון אותו"), כך גם בבשר בחלב.

*

למדנו במשנה - רבי עקיבא אומר חיה ועוף וכו': חיה ועוף אין איסור מהתורה לבשל אותם בחלב. משום שנאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו" שלוש פעמים, למעט שלושה דברים; חיה, עוף, ובהמה טמאה.

קושיא: הני הא אפקינהו לכדשמואל! שמואל אמר שה"גדי" הראשון מלמד, שאיסור בשר בחלב חל על איסור חלב ואיסור מתה (נבלה). ה"גדי" השני מרבה את השליל. וה"גדי" השלישי ממעט בשר בהמה טמאה.

תירוצו: קסבר רבי עקיבא איסור חל על איסור: ולכן חלב ומתה לא צריכים פסוק כדי ללמד שיש בהם איסור בשר בחלב. וגם שליל לא צריך פסוק, כי הוא 'גדי' מעולה. ואם כן נשארו לנו שלושה "גדי". אחד למעט חיה, אחד למעט עוף, ואחד למעט בהמה טמאה.

*

למדנו במשנה - רבי יוסי הגלילי אומר נאמר לא תאכלו: נאמר "לא תאכלו: כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה לה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו", כל מה שאסור משום נבלה יש בו איסור בשר בחלב, אבל עוף למרות שיש בו איסור נבלה, כיון שאין לו חלב אם אין בו איסור בשר בחלב.

שאלה: מאי איכא בין רבי יוסי הגלילי לרבי עקיבא? מה המחלוקת ביניהם? תשובה: איכא ביניהם חיה: האם חיה אסורה מהתורה. לדעת רבי יוסי הגלילי חיה אסורה מדאורייתא, לדעת ר' עקיבא אסורה רק מדרבנן.

איבעית אימא: יש הבדל נוסף ביניהם, האם עוף אסור מדרבנן. לדעת ר' עקיבא עוף אסור מדרבנן, (כי רבי עקיבא הדגיש שהעוף 'אינו אסור מהתורה' משמע שהוא אסור מדרבנן). לדעת ר' יוסי הגלילי עוף מותר אפילו מדרבנן.

תניא נמי הכי: מהברייתא הבאה מוכח שלדעת רבי יוסי מותר לאכול בשר עוף בחלב אפילו מדרבנן.

במקומו של רבי אליעזר: לדעת רבי אליעזר מותר לכרות עצים בשבת כדי לעשות מהם פחמים, כדי לעשות מהם סכין, בשביל למול בו תינוק. רבי עקיבא חולק וסובר ש'מכשירי מצווה' (כגון סכין) שאפשר לעשותם בערב שבת אינם דוחים את השבת. (אבל ברית מילה שזמנה חל בשבת, ואי אפשר לעשותה בערב שבת דוחה את השבת).

לוי איקלע: לוי הזדמן לביתו של יוסף הצייד (= רישבא). הביאו לפניו ראש של טווס מבושל בחלב, והוא לא אמר להם כלום. כשהוא הגיע לפני רבי וסיפר לו את המעשה, שאל אותו רבי מדוע לא נידית אותם? אמר לו לוי זה היה מקומו של רבי

יהודה בן בתירא, וחשבתי שהוא דרש לבני עירו שהלכה כרבי יוסי הגלילי שמותר לאכול עוף בחלב.

משנה: קבת עובד כוכבים: 'קבה' = זהו חלב קרוש שנמצא בתוך הקיבה של בהמה לאחר שנשחטה, ומכניסים אותו לתוך חלב, והחלב נעשה גבינה. המשנה מלמדת ש'קבה' כלומר חלב קרוש שנמצא בתוך בהמה ששחט גוי, או בתוך בהמה נבלה (שמתה בלא שחיטה), אסורה. כי החלב הקרוש נחשב כחלק מהבהמה האסורה.

המעמיד בעור של קבה כשרה: ניתן לעשות גבינה בצורה נוספת, על ידי הכנסת עור של הקבה לתוך חלב. אלא שהעור הוא 'בשר', ויש בזה איסור של בשר בחלב. ולכן אם העמידו גבינה על ידי עור הקיבה, אם יש בעור כמות הנותנת טעם בחלב, הגבינה אסורה.

כשרה שינקה מן הטרפה: הכלל הוא שבהמה היונקת חלב של בהמה אחרת, החלב הנמצא במעייה שלה דינו כבהמה שממנה הוא בא. ולכן בהמה כשרה שינקה חלב בהמה טריפה, ושחטו את הכשרה, 'קבתה' כלומר החלב הנמצא במעיה אסור. ואילו בהמה טריפה שינקה מבהמה כשרה ושחטו את הטרפה, החלב הקרוש במעיה מותר. והטעם כאמור כי החלב נחשב כנוס במעי הבהמה, והוא לא חלק מגופה.

גמרא: קושיא: אטו קבת עובד כוכבים לאו נבלה היא? מדוע צריכה המשנה לומר שתי דוגמאות של אותו הדבר? הרי גם שחיטת גוי נחשבת 'נבלה'! תירוץ: **אמר רב הונא:** אין הכוונה שגוי שחט בהמה כשרה, אלא מדובר שיהודי קנה מגוי גדי, ואנו חוששים שמא הגדי הזה ינק מבהמה טריפה. ולכן המשנה קוראת לחלב הקרוש שנמצא בגדי הזה, 'קבת עובד כוכבים'.

קושיא: ומי חיישין שמא ינק מן הטרפה? והתנן לוקחים ביצים מן העובדי כוכבים: ואין חוששים שמא הביצים הללו הגיעו מתרנגולת נבלה או טרפה! ואם כן גם ביניקה של גדי אין לחשוש. תירוץ: **אלא אימא חיישין שמא ינק מן הטמאה:** החשש שמא הגדי ינק מבהמה טמאה.

קושיא: ומאי שנא טרפה דלא חיישין, ומאי שנא טמאה דחיישין? תירוצ: טרפה לא שכיחא טמאה שכיחא: טרפה אינה דבר מצוי ולכן לא חוששים שמא ינק ממנה, ואילו בהמה טמאה מצויה ולכן חוששים.

קושיא: אי שכיחא, אפילו גבי דידן ניחוש: אם כן מדוע אנו לא חוששים גם בגדי של יהודי שמא הוא הלך וינק מבהמה טמאה, שהרי היא מצויה. תירוצ: אנו דבדלינן מינייהו וכו': אנחנו מתבדלים מבהמות טמאות, וכאשר אנו רואים שבהמה כשרה יונקת מטמאה, אנו מפרישים אותה ממנה, ולכן לא גזרו רבנן שמא החלב שבבהמה הטהורה מגיע מבהמה טמאה. אבל גויים שאינם מתבדלים מבהמות טמאות, וכשהם רואים בהמה כשרה יונקת מטמאה הם לא מפרישים אותה, גזרו עליהם רבנן.

תשובה אחרת לקושיא על המשנה:

ושמואל אמר: המשנה לא מדברת על שני מקרים (א' קבת עכו"ם, ב' קבת נבלה), אלא על מקרה אחד - 'קבת שחיטת עובד כוכבים נבלה'. כלומר חלב הקרוש הנמצא בתוך בהמה כשרה ששחט עובד כוכבים, דינה כנבלה (כי שחיטת גוי היא נבלה). קושיא: ומי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל מפני מה אסרו גבינת העובדי כוכבים? מפני שמעמידין אותה בעור קבת נבלה: משמע שרק בגלל העור היא אסורה, אבל 'הקבה' עצמה כלומר החלב הקרוש שנמצא בתוך הקיבה מותר! למרות שגוי שחט את הבהמה.

תירוצ: לא קשיא כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה: במשנה במסכת ע"ז כתוב, ששאל רבי ישמעאל את רבי יהושע מדוע גבינות של גויים אסורות? רבי יהושע ענה לו מפני שמעמידים אותה בחלב הקרוש שבקיבת נבילה, והחלב הזה נחשב כגוף הנבילה. רבי ישמעאל הקשה עליו (שאין החלב נחשב לחלק מהבהמה). ואז רבי יהושע חזר בו, וענה תשובה אחרת, מפני שמעמידים אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים. רבי ישמעאל הקשה גם על זה, ורבי יהושע קיבל את דבריו, ולא הסביר את הטעם מדוע אסור חכמים את הגבינות. ובא שמואל והסביר את הטעם, מפני שמעמידים אותה בתוך עור של קיבת נבילה.

המשנה שלנו נשנתה לפני שחזר בו רבי יהושע מדבריו שאמר לרבי ישמעאל =) שהטעם הוא מפני שמעמידים אותה בקיבת נבילה), ואז הוא סבר שחלב הכנוס בתוך

קיבת נבילה אינו כפרש בעלמא אלא נחשב כגוף הנבילה, ולכן אסור באכילה. אבל דברי שמואל (-) שהטעם הוא מפני שמעמידים אותה בתוך עור של קיבת נבילה, אבל גבינה שהעמידו אותה בתוך הקיבה עצמה דהיינו בחלב שהיה כנוס בתוך קיבת הנבילה **מותרת**) נאמרו לאחר שחזר בו רבי יהושע מדבריו בעקבות תשובתו של רבי ישמעאל. (ומכיון שמשנתנו כבר נשנתה, השאירו אותה ולא מחקו אותה, למרות שאין הלכה כמותה שהרי שרבי יהושע חזר בו).

*

למדנו במשנה - כשרה שינקה מן הטרפה [וכו']: קבתה אסורה, טרפה שינקה מן הכשרה קבתה מותרת, מפני שכנוס במעיה.

קושיא: **והא קתני רישא קבת עובד כוכבים ושל נבלה הרי זו אסורה:** אפילו אם ינקה את החלב מבהמה כשרה. ומדוע הוא אסור? והרי החלב נחשב כנוס במעיה! תירוץ: **אמר רב חסדא:** אין באמת הבדל בין המקרים. אמנם חלב שנמצא בקבת נבלה אסור בגלל שנראה הדבר כאילו הוא אוכל נבלות. אבל בהמה שנשחטה ונמצאת טריפה, החלב שבמעיה לא נראה כאכילת איסור.

קושיא: **אמר ליה רבא:** וכי לא כל שכן הוא? כי אם נבלה שמאוסה לאכילה, ואם תתיר לו את החלב במעיה הוא לא יבוא לאכול מבשרה, בכל אופן אתה אומר שהחלב אסור. אם כן טריפה שחוטה שאם תתיר לו את החלב שבמעיה יש לחשוש שהוא יבוא לאכול מבשרה, לא כל שכן שצריך לאסור לו את החלב?!

אלא אמר רב יצחק אמר רבי יוחנן: בהתחלה סברה המשנה שחלב הקיבה של נבלה (שינקה מכשרה) אסורה, ואחר כך היא חזרה בה ואמרה שהיא כשרה. אמנם לא שינו את לשון המשנה לאחר שהיא כבר נשנתה אלא הוסיפו קטע במשנה שחלב הקיבה מותר.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן - מעמידין בקבת נבלות, ואין מעמידין בקבת שחיטת עובד כוכבים. אמר לפניו רבי שמעון בר אבא - כמאן כרבי אליעזר דאמר סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים? ולכן אפילו שהחלב שבמעיה אינו חלק מגופה, הוא נאסר, כי אפילו ההפרשות שבמעיה נאסרות משום

שהגוי מרוצה מכך שהבהמה מנופחת, והחלב נחשב לתקרובת ע"ז שאוסרה בהנאה.

אמר ליה - ואלא כמאן? כלומר ברור שכרבי אליעזר.

כי אתא רב שמואל בר רב יצחק אמר רבי יוחנן: הוא אמר בשם רבי יוחנן שלא כמו רבי חייא בר אבא. אלא כן מעמידין בקבת שחיטת עובד כוכבים, כי לא חוששים לדברי רבי אליעזר!

והלכתא אין מעמידין בעור קבת נבלה. אבל מעמידין וכו'.